

Prądnik. Prace Muz. Szafera	26	35–40	2016
-----------------------------	----	-------	------

BOGDAN WIŚNIEWSKI¹, JAKUB BARAN²

Ojcowski Park Narodowy, Ojców 9, 32–045 Sułozowa
e-mail: ¹bogdan.w@hotmail.com; ²baran.jakub84@gmail.com

***ACMAEOPS SEPTENTRIONIS* (THOMSON, 1866) I *DRYPTA DENTATA* (ROSSI, 1790) – DWA GATUNKI CHRZĄSZCZY (COLEOPTERA) NOWE DLA FAUNY OJCOWSKIEGO PARKU NARODOWEGO**

***Acmaeops septentrionis* (THOMSON, 1866) and *Drypta dentata* (ROSSI, 1790) – two species of beetles new in the fauna of the Ojców National Park**

Abstract. Two species of beetles (Coleoptera) are reported as new in the fauna of Ojców National Park. *Acmaeops septentrionis* (THOMSON, 1866) (Cerambycidae) was reared from spruce collected in 2007 in mixed deciduous forest on Złota Góra. Two specimens of *Drypta dentata* (ROSSI, 1790) (Carabidae) were observed and photographed in the Sąsów Valley in July 2016.

Key words: *Acmaeops septentrionis*, *Drypta dentata*, Coleoptera, Ojców National Park, Poland

WSTĘP

Chrząszcze (Coleoptera) są jedną z najlepiej poznanych grup owadów w Ojcowskim Parku Narodowym. Badania tych bezkręgowców rozpoczęły się w 1854 roku ([Stronczyński i in.] 1857) i są prowadzone z różną intensywnością do chwili obecnej, obejmując zazwyczaj także bezpośrednie sąsiedztwo Parku (por. Kubisz, Pawłowski 1998, 2008)*. W efekcie prowadzonych dotąd badań udało się odnotować na terenie Parku oraz przylegających do niego obszarach wierzchowiny ponad 1780 gatunków chrząszczy (Pawłowski i in. 1994; Kubisz, Pawłowski 1998, 2008).

Po okresie dość intensywnych badań koleopterologicznych, które miały miejsce w drugiej połowie XX wieku, chrząszcze Parku notowane są obecnie sporadycznie, zwykle przy okazji innych prac inwentaryzacyjnych bądź monitoringowych (np. Klasa i in. 2010; Wanat i in. 2016). Mimo to lista chrząszczy OPN stopniowo wydłuża się o nowo stwierdzone, interesujące taksony Coleoptera.

* Autorzy prac koleopterologicznych używają czasem w swoich pracach określenia „otulina” (np. Kubisz, Pawłowski 1998, 2008), jednak nie należy jej rozumieć w kształcie i granicach określonych Rozporządzeniem w sprawie Ojcowskiego Parku Narodowego (rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 8 sierpnia 1997, Dz. U. z 1997 r. nr 99 poz. 607), gdyż włączają do niej także obszar rozciągający się od Wierchowia po rejon ostańców w Jerzmanowicach, położony po drugiej stronie drogi Kraków-Olkusz.

METODYKA

Zamieszczone w pracy informacje o dwu gatunkach chrząszczy nowych dla OPN zostały zebrane w trakcie rekonesansów faunistycznych prowadzonych przez Autorów na terenie Parku. W trakcie tych badań przeglądano leżące drewno w poszukiwaniu śladów żerowania owadów; prowadzono także obserwacje w strefie podrostu i podszytu w zbiorowiskach leśnych Parku. Odnotowywano obecność gatunków możliwych do oznaczenia w terenie oraz wykonywano dokumentację fotograficzną wybranych taksonów. W kilku wypadkach zebrano do hodowli fragmenty kory świerkowej z widocznymi kolebkami poczwarkowymi chrząszczy. Wylęgające się imagines były odławiane, etykietowane i oznaczane. Materiały dowodowe przechowywane są w zbiorach OPN oraz w zbiorach Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie.

WYNIKI

Acmaeops septentrionis (C.G. THOMSON, 1866)

Chrząszcz z rodziny kózkowatych (Cerambycidae), jeden z czterech krajowych gatunków z rodzaju *Acmaeops* LÉCONTE; w Europie 5 gatunków (Sama 2014). Przedstawiciele tego rodzaju są rzadko obserwowani w terenie, a ich oznaczanie sprawia czasem spore trudności. Długość ciała waha się od 7 do 12 mm, przy czym samice są zwykle większe od samców. Cykl rozwojowy trwa 2 lata; okres pojawu od maja do lipca (Plewa 2010).

Acmaeops septentrionis (THOMSON) jest szeroko rozsielony w Europie i Azji; jego zasięg rozciąga się od wybrzeża Pacyfiku, poprzez północne Chiny, Mongolię, Kazachstan, Syberię, europejską część Rosji, kraje nadbałtyckie, Białoruś, Ukrainę, środkową Europę, Skandynawię, Szwajcarię, Francję i Włochy. W Polsce gatunek znany jest z rozproszonych stanowisk w zasięgu świerka pospolitego *Picea abies* (L.) KARST., który jest rośliną żywicielską larw tej kózki. Przez wielu autorów uznawany jest za gatunek nieliczny i rzadki (Burakowski i in. 1990; Plewa 2010 i cytowana tam literatura). W ciągu ostatnich 20 lat liczba znanych stanowisk powiększyła się i obecnie odnotowano go w następujących krainach: Pojezierze Pomorskie, Pojezierze Mazurskie, Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Nizina Mazowiecka, Podlasie, Puszcza Białowieska, Dolny Śląsk, Górny Śląsk, Wyżyna Krakowsko-Wieluńska, Wyżyna Małopolska, Góry Świętokrzyskie, Wyżyna Lubelska, Roztocze, Sudety Zachodnie, Kotlina Nowotarska i Tatry (Plewa 2010).

W trakcie rekonesansu w Ojcowskim Parku Narodowym znaleziono w dniu 23 kwietnia 2007 roku, w oddz. 19a wiatrował świerka pospolitego (obwód w połowie długości 120 cm, długość kłody 26 m); pod jego korą znajdowały się kolebki poczwarkowe, a w nich 2 poczwarki chrząszczy. Stanowisko zlokalizowane było w drzewostanie mieszanym z dominującym świerkiem pospolitym, pochodzącym z sadzenia, rosnącym na wierzchołku przy wsi Wola Kalinowska. Wiatrował znajdował się około 20 m od północnej ściany lasu, będącej równocześnie granicą OPN. W wyniku hodowli w dniu 8 maja 2007 uzyskano dwa okazy imagines chrząszcza, które następnie zostały oznaczone jako *Acmaeops septentrionis*. Kilka dni później, w dniu 15 maja 2007 roku odłowiono na tej samej kłodzie świerka jeszcze 5 osobników tego gatunku. Spreparowane okazy oznaczyli wstępnie dr inż. Jakub Michalcewicz i prof. dr hab. Jerzy R. Starzyk z Wydziału Leśnego Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie; oznaczenie potwierdził dr Daniel Kubisz, ISEZ PAN, Kraków.

Ryc. 1. Samiec *Acmaeops septentrionis* (THOMSON) (zbiory OPN). Wola Kalinowska 2007. Foto B. Wiśniowski
Fig. 1. A male of *Acmaeops septentrionis* (THOMSON) (collection of ONP). Wola Kalinowska 2007. Photo by B. Wiśniowski

Ryc. 2. Chrząszcz *Drypta dentata* (Rossi) w Dolinie Sążpowskiej. Czerwiec 2016. Foto B. Wiśniowski
Fig. 2. Beetle *Drypta dentata* (Rossi) in Sążpowska Valley. June 2016. Photo by B. Wiśniowski

Acmaeops septentrionis uważany był jeszcze niedawno za gatunek borealno-alpejski (Burakowski i in. 1990), jednak obserwacje na stanowiskach nizinnych w Polsce – okolice Włodawy, Poznania, Radomia, Tomaszowa Mazowieckiego – każą zrewidować ten pogląd; wydaje się także, że gatunek ten występuje częściej, niż dotąd sądzono, a brak obserwacji wynika ze skrytego trybu życia imagines i krótkiego okresu pojawu (por. uwagi Jacka Kurzawy na stronie internetowej „Chrząszcze i motyle Polski”, dostępnej pod adresem internetowym: www.entomo.pl). Dodatkowo skąpa ilość obserwacji może wynikać z faktu, że imagines prawdopodobnie odżywiają się przede wszystkim pyłkiem świerka i przebywają głównie w koronach drzew (Plewa 2010). Podobne zachowanie pokrewnego gatunku *Acmaeops marginatus* obserwował na sośnie zwyczajnej Hilszczański (1995).

Obserwacje z OPN potwierdziły dane zamieszczone na cytowanej stronie internetowej, że chrząszcze te przechodzą przepoczwarczenie w kolebkach znajdujących się bezpośrednio pod korą – tak jak ma to miejsce u kózek z rodzaju *Rhagium* FABRICIUS. Potwierdzono także wczesnomajowy pojaw chrząszczy – imagines pojawiły się w pierwszej połowie maja. Dodać także trzeba, że jest to drugie znane stanowisko tego gatunku na Wyżynie Krakowsko-Wieluńskiej (Plewa 2010). Gatunek nie jest objęty w Polsce ochroną gatunkową, choć kilka ze znanych stanowisk znajduje się na obszarach chronionych (parki narodowe, obszary Natura 2000); w Niemczech, Austrii i Czechach wpisany został na czerwone listy jako gatunek zagrożony wyginięciem (Plewa 2010).

Drypta dentata (Rossi, 1790)

Chrząszcz z rodziny biegaczowatych (Carabidae), jedyny krajowy przedstawiciel rodzaju *Drypta* LATREILLE; w Europie 2 gatunki (Vigna Taglianti 2014). W piśmiennictwie charakteryzowany jako termofilny, zasiedlający nasłonecznione porośnięte niską roślinnością zielną i krzewiastą (Wojas 2016). Długość ciała waha się od 7 do 10 mm. Larwy i owady dorosłe prowadzi drapieżny tryb życia; rozwój larw w ciągu sezonu wegetacyjnego, zimują postacią imaginalną.

Drypta dentata występuje w zachodniej, środkowej i południowej Europie, Zachodniej Azji oraz północnej Afryce; wg Wojasa (2016) jest to gatunek o subponto-mediterańskim typie rozszedlenia. W Polsce osiąga północną granicę zasięgu i znany jest z kilkunastu stanowisk położonych w południowej części kraju, w następujących krainach: Wyżyna Krakowsko-Wieluńska, Wyżyna Małopolska, Kotlina Sandomierska, Beskid Zachodni i Beskid Wschodni (Szymczakowski 1960; Burakowski i in. 1974; Wojas 1992; Jaskuła, Grabowski 2001). Najczęściej odławiane są osobniki zimujące pod kamieniami, szczątkami roślinnymi, próchniejącym drewnem i pod korą. Jak dotąd gatunek ten nie był znany z OPN, choć w lutym 2015 roku odnotowano 5 zimujących osobników we wsi Saspów, położonej w otulinie Parku (Wojas 2016). Pierwsze stanowisko w granicach OPN zostało zarejestrowane w 2016 roku.

W dniu 22 czerwca 2016 roku podczas rekonesansu entomologicznego w Dolinie Saspowskiej zaobserwowano oraz sfotografowano 2 osobniki tego charakterystycznego gatunku (oznaczenie na podstawie zdjęcia B. Wiśniowski). Obserwacja miała miejsce w leśnej części Doliny, około 500 m od jej ujścia do Doliny Prądnika, na skraju ścieżki wiodącej wzdłuż koryta potoku Saspówka. Obserwowane chrząszcze biegały na liściach jesionu wyniosłego (*Fraxinus excelsior*) i bzu czarnego (*Sambucus nigra*), około 1 metra nad powierzchnią gruntu. W miejscu obserwacji drzewa rosną w pełnym zwarciu, warstwa podszytu i podrostu znajduje się w ocienieniu, a potok płynie w korycie około 3 metry poniżej ścieżki.

Chrząszcz *Drypta dentata* został włączony na Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce w kategorii LC (Pawłowski i in. 2002). Jak tłumaczą autorzy, w kategorii tej znalazły się „gatunki wykazywane z pojedynczych lub nielicznych (często reliktowych) stanowisk na krańcu zwartego zasięgu [...] Żyją one wprawdzie zwykle w środowiskach szeroko rozprzestrzenionych w Polsce (lub w środowiskach o małym rozprzestrzenieniu, lecz stabilnych), ale główne zagrożenie tych gatunków wynika z rzadkości występowania, a więc narażenia stanowisk na działanie niekorzystnych czynników losowych” (Pawłowski i in. 2002). Stanowisko *Drypta dentata* w OPN ma charakter stabilny, powinno zatem gwarantować przetrwanie tego interesującego gatunku na tym terenie. Stanowiska w Sączu i w Ojcowskim Parku Narodowym są najdalej na północ wysuniętymi znaleziskami tego chrząszcza w Polsce.

Podziękowania

Dziękujemy Panu prof. dr hab. inż. Jerzemu Starzykowi i Panu dr inż. Jakubowi Michalciewiczowi z Wydziału Leśnego UR w Krakowie oraz Panu dr Danielowi Kubiszowi z Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie za oznaczenie okazów *Acmaeops septentrionis*.

PIŚMIENNICTWO

- Burakowski B., Mroczkowski M., Stefańska J. 1974. *Chrząszcze – Coleoptera. Biegaczowate – Carabidae, część 2*. Katalog Fauny Polski, Część XXIII, tom 3, PWN, Warszawa, 430 ss.
- Burakowski B., Mroczkowski M., Stefańska J. 1990. *Chrząszcze – Coleoptera, Cerambycidae i Bruchidae*. Katalog Fauny Polski. Część XXIII, tom 15, PWN, Warszawa, 312 ss.
- Hilszczański J. 1995. Badania nad kózkowatymi (Coleoptera, Cerambycidae) związanymi z warstwą koron drzewostanów sosnowych, przy użyciu pułapek Moericke’go. „Wiadomości Entomologiczne”, **14**(4): 213–218.
- Jaskuła R., Grabowski M. 2001. *Nowe stanowiska kilku interesujących gatunków biegaczowatych (Coleoptera: Carabidae) w Polsce*. „Wiadomości Entomologiczne”, **20**(1–2): 91–92.
- Klasa A., Subel A., Kubisz D. 2010. *Wstępne badania śmiertelności zwierząt na drogach w Ojcowskim Parku Narodowym*. „Prądnik. Prace Muz. Szafera”, **20**: 237–252.
- Kubisz D., Pawłowski J. 1998. *Suplement do znajomości chrząszczy (Coleoptera) Ojcowskiego Parku Narodowego i jego otuliny (w 145 rocznicę rozpoczęcia inwentaryzacji faunistycznej w Ojcowie)*. „Prądnik. Prace Muz. Szafera”, **11–12**: 293–323.
- Kubisz D., Pawłowski J. 2008. *Chrząszcze Ojcowskiego Parku Narodowego i otuliny*, [w:] *Monografia Ojcowskiego Parku Narodowego*. red. A. Klasa, J. Partyka, Wyd. OPN, Ojców, s. 553–576.
- Pawłowski J. S., Kubisz D., Mazur M. 2002. *Coleoptera Chrząszcze*. [w:] *Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce*. red. Z. Głowaciński, Wyd. IOP PAN, Kraków, s. 88–110.
- Pawłowski J., Mazur M., Młynarski J. K., Stebnicka Z., Szeptycki A., Szymczakowski W. 1994. *Chrząszcze (Coleoptera) Ojcowskiego Parku Narodowego i terenów ościennych*. Wyd. OPN, Ojców, 247 ss.
- Plewa R. 2010. *Acmaeops septentrionis (C. G. Thomson, 1866) (Coleoptera: Cerambycidae: Lepturinae) – stan poznania gatunku*. „Opole Scientific Society Nature Journal”, **43**: 37–65.

Sama G. (2014) Fauna Europaea: Coleoptera: Cerambycidae. Fauna Europaea version 2.6.2, <http://www.faunaeur.org>

[Stronczyński K., Taczanowski W., Waga A.] 1857. *Sprawozdanie z podróży naturalistów odbytej w r. 1854 do Ojcowa. (Dokończenie)*. Biblioteka Warszawska tom II, kwiecień 1857, s. 161–227.

Szymczakowski W. 1960. *Materiały do poznania kserotermofilnej fauny chrząszczy Wyżyny Małopolskiej*. „Polskie Pismo Entomologiczne”, **30**(1): 173–242.

Vigna Taglianti A. (2014) Fauna Europaea: Coleoptera, Carabidae. Fauna Europaea version 2.6.2, <http://www.faunaeur.org>

Wanat M., Mazur M. A., Celadyn R., Jałoszyński P., Ruta R., Kaźmierczak M., Mocarski Z., Szypuła J., Sienkiewicz P. 2016. *Nowe dane o rozmieszczeniu 50 gatunków ryjkowców (Coleoptera: Curculionoidea) w Polsce*. „Acta Entomologica Silesiana”, **24**: 1–20.

Wojas T. 1992. *Nowe stanowiska kilku rzadkich gatunków biegaczowatych (Coleoptera, Carabidae) w Polsce*. „Wiadomości Entomologiczne”, **11**(3):143–147.

Wojas T. 2016. *Nowe dane o rozmieszczeniu *Drypta dentata* (Rossi, 1790) (Coleoptera: Carabidae) w Polsce*. „Wiadomości Entomologiczne”, **35**(2): 121–122.

SUMMARY

The beetle fauna of the present Ojców National Park and the adjacent areas is pretty well known due to more than 160 years of the research on Coleoptera. So far, ca. 1,780 beetle species were recorded in the region. Despite of that, the list of taxa known from the Park is updated from time to time by new records.

Two species of Coleoptera new in the fauna of Ojców National Park were found by the authors recently. Seven specimens of the longhorn beetle *Acmaeops septentrionis* (THOMSON, 1866) (Cerambycidae) were collected on a windfelled trunk of Norway spruce (*Picea excelsa*) in May 2007 (including 2 specimens reared from pupae found under the bark). The tree was located in the mixed forest in the 19a forest compartment, near the village of Wola Kalinowska. *Acmaeops septentrionis* is widely distributed in Europe and Asia and accompanies the spruce. The species is rather rarely collected in Poland, although it is known from most regions in the country.

Another species, namely the carabid beetle *Drypta dentata* (Rossi, 1790) (Carabidae) was found in the Dolina Sąspowska (the Sąspów Valley). Two specimens of the beetle were observed and photographed on the 22nd of July, 2016. The beetles were running on leaves of ash (*Fraxinus excelsior*) and common elder (*Sambucus nigra*), in the forested part of the Valley. The species is distributed in western, southern and Central Europe, as well as western Asia, and northern Africa. *Drypta dentata* reaches the northern limit of its distribution in southern Poland, and the record in the Ojców National Park is one of the northernmost in the country. The beetle is also listed on the Red list of threatened animals in Poland in LC category of threat.